

КАЛАРАТЫЎНЫЯ ДРУГАСНЫЯ НАМІНАЦЫІ

Каларатыўныя другасныя намінацыі праз спецыфіку зрокавага ўспрымання даюць апасродкавае ўяўленне пра прадметы і з'явы рэчаіснасці. Пры метафарызацыі ў пераважнай большасці ўвага засяроджваецца на храматычных колерах (колерах вясёлкі), якія характарызуюцца насычанасцю і яркасцю. Дакладнаму выражэнню шырокай колеравай палітры ў многім садзейнічае прыцягненне розных тэматычных груп, з кампанентамі якіх атаясамліваюцца каларатывы. Часцей за ўсё метафарычныя колеранайменні назіраюцца ў наступных групах:

1. Найменні каштоўных камянёў, сплаваў, мінералаў горных парод:

пазалома 'жоўтая, залацістая афарбоўка лісця дрэў, чустоў'; 'залацісты водсвет ад сонца, агню і пад.': *Бярозы красуюцца ў пазалоце, асіны ў чырвані.* (В.Вольскі); *У сакавітай чырвані рабін, у пазалоце бяроз, у дзівоснай мазайцы асін прыйшла восень.* (Я.Курто); *Сонца разліло на роснай траве густую пазалоту.* (Я.Зазека);

бурытын 'празрыста-залатая ад сонечных промняў раса'; 'жоўты колер восеньскай лістоты'; 'барвовы колер неба'; 'бурытынавы колер вачэй': *На дол атрасае наволі з зялёнага лісця бурытын.* (П.Маркевіч); *Празрысты ранак прагна п'е Бурытын іскрысты росаў.* (Я.Золак); *Фарбуе восень клёны ў бурытын.* (В. Слінко); *Неба бурытын барвовы палымнее на шляху Млечным.* (У.Дзехцярук); *Шмаг чырвоных свечак ён [прыну] запаліць У пакоі і ў душы маёй І бурытын вачэй маіх распавіць, Нарачэ адзінаю сваёй.* (С.Лапіцкая);

біруза 'бірузовы, блакітнаваты колер неба': *Тонкай бірузой заззяла глыбокае сакавіцкае неба, ярчэй засвяціла сонейка.* (Р.Ігнаценка); *Шэрая імжа над перавозамі, Нечакана згасла біруза...* (У.Скарынкін);

сапфір 'сіні і блакітны колер азёр і крыніц': *Ва ўборы ясным з зялёнага атласу і ў сапфірах маіх азёр бязмежных і крыніц.* (У.Караткевіч);

аквамарын 'сінявата-зялёная афарбоўка акіянскіх хваль'. [Сонца] ... *плыве і, як вугаль распалены, гіне У хваль закіпаючым аквамарыне.* (М.Танк);

сталь 'сінявата-шэрае неба': *Засвяцілася скрозь навальнічная сталь.* (А.Куляшоў);

свінец 'свінцова-шэрае неба; свінцовая гладзь ракі': *Няўмольны надыход вясны, хаця свінцом наліта неба.* (В.Сахарчук); *Свінец вісіць на небе млосным.* (М.Касцюкевіч). *Рэк асенніх свінец.* (У.Караткевіч);

волава 'серабрыста-белае неба; чорная хмара': *Волава нябёс у рэчцы тоне, пакідаючы няўлоўны след.* (В.Сахарчук); *Хмары чорнага волава Плылі загуменнямі.* (П.Броўка);

руда 'расліннасць рудаватага колеру': *Адагрэліся скалы, глядзі ты, Выступае на скронях руда.* (Р.Барадулін).

Нярэдка ў якасці тлумачэнняў каларатыўных метафар прыводзяцца абагуленыя ўказанні тыпу 'тое, што па колеры нагадвае такі метал', параўн.: літар. **золата** 'тое, што па колеры нагадвае золата' (*золата збазыны, золата восені, золата асенняга лісця, золата ранку, золата дагараючых вугалёў*); **серабро, срэбра** 'нешта бліскачае, белае, што колерам ці бляскам нагадвае серабро' (*серабро інею, серабро снежных бяроз, серабро павуцінкі, серабро празрыстага туману, срэбра снегу, зорак срэбра*); **медзь** 'тое, што па колеры нагадвае колер медзі' (*медзь клёнаў, восеньская медзь, медзь сонечных праменьняў*); **слюда** 'тое, што нагадвае празрыстасць слюды' (*слюда ракі, вады*); аказ. **бронза** 'тое, што па колеры падобна да колеру бронзы' (*пацямнелая бронза сасонак, бронза восеньскай травы, бронза валасоў*); **рубін** 'тое, што вылучаецца чырвоным, рубінавым колерам' (*рубіны журавін, рубін кіславатай брусніцы*); **брыльянт** 'тое, што сваім колерам і бляскам нагадвае брыльянт' (*брыльянты сняжынак, брыльянты рос*); **малахіт** 'тое, што па колеры нагадвае малахіт' (*малахіт лістоты, ялін кашлаты малахіт*); **перламутр** 'тое, што па колеры нагадвае перламутр' (*перламутр сырой травы*).

2. Назвы вадкасцей рознага колеру: **чарніла** 'колер неба'; 'змрок, цемра'; **кроў** 'чырвоная афарбоўка лісцяў на дрэве, гарызонту пры захадзе ці ўсходзе сонца'; **віно** 'яркая афарбоўка гарызонту'; **сырадой** 'бялёсы туман'; **малако** 'белае покрыва чаго-небудзь'. *Напішыце мне ліст з маладосці Васільковым чарнілам нябёс.* (З.Мерэзаў); *Разбавіла чарніла ночы Тваёю белаю бяссонніцай.* (Я.Янішчыц); *Ен кіўнуў галавою ў бок папялішча, налітага чарнілам густой цемры.* (У.Караткевіч); *А здаецца, учора крывёю зары ў малінніку дзень наліваўся духмяна.* (Г.Пашкоў); **Віно** вячэрняе зары. (А.Коршак); *Раса... Віры... Туману сырадой. Ключоць яршы – падводныя пракуды.* (М.Калачынскі); *Успомнілася цёплая чэrvенская раніца з малаком туману ў нізовінах.* (В.Мыслівец); *На нябёсах няўзнак да ранку Малако ўсіх сузор'яў скісне.* (У.Дзехцярук).

Да гэтай групы прымыкаюць назвы водных прастораў, кампаненты якіх (*возера, морэ, плёс*) метафарызуюцца ў кірунку 'сінь, сіні адценак колеру вачэй': *У Наталлі вочы – сінія азёры...* (П.Шруб); *З тваіх вышынь сыпнулі перлы-іскры На моры сінія тваіх вачэй І зрэнкаў іх сярэбраныя высны.* (В.Маракаў); *А сіні плёс тваіх вачэй Зноў успаміны намывае.* (К.Камейша).

3. Найменні вогнішча, агню і пад.: **пажар** 'залацістая, ярка-чырвоная афарбоўка лісця або ягад дрэў'; 'сонечны, агністы водбліск'; **касцёр** 'агністая, чырвоная па колеры афарбоўка лістоў і пладоў дрэў, птушынага пер'я і інш'; **вогнішча** 'чырвонае, пажоўклае лісцё'; 'скопішча спелых (чырвоных) пладоў каліны (рабіны)'; **агонь** 'агністыя, чырвоныя па колеры лісты і плады некаторых дрэў'; **факел** 'усход сонца': *А вакол крыху прыгаслы пажар восеньскіх лясоў.* (А.Савіцкі); *Вокны палалі ў сонечным пажары.* (З.Бядуля); *Лета дагарае На кастры гарачым арабін.* (П.Прануза); *На ігрушыне азяблай Касцёр расклалі снегіры.* (В.Матэвушаў); *Гараць калінавыя вогнішчы Пякучай чырванню здаля.* (В.Сідарэнка); *Распалілі вогнішчы рабіны.* (В.Гардзеі); *Кляновыя агні красой апошняю палаюць.* (М.Стральцоў). *Каліны*

позняе **агонь** Душу маю хутчэй сагрэе. (В.Рагаўцоў); Разгараўся світання **факел**. Чадным дымам акрыўся плёс. (А.Разанаў).

4. Найменні іншых тэматычных груп: *румянец* ‘ружовая ці яркачырвоная афарбоўка неба пры ўзыходзе сонца’; ‘чырвоная, залацістая афарбоўка чаго-небудзь’; *грым* ‘афарбоўка неба пры ўзыходзе сонца’; *фарба* ‘барва, каларыт, тон (у прыродзе)’; ‘румянец, прыліў крыві’; *тон* ‘колёр, яго адценне, пэўная афарбоўка’; *сівізна* ‘шаравата-белы колёр афарбоўкі неба’; *эмаль* ‘афарбоўка пейзажу, краявіду’; *лунь* ‘белы балотны туман’; ‘прывід’; *малачай* ‘афарбоўка неба перад захадам сонца’.

5. Даволі прадстаўнічымі з’яўляюцца аказіянальныя каларатывы з указаннем на бэль, сівізну валасоў. У гэтых выпадках метафарызуюцца найменні снегу, інею, марозу, завірухі: *І нашу маладосць вярнуць ніхто не зможа, А нашы валасы пакрые белы снег*. (С.Новік-Пяюн); *На маіх скронях залёг ужо зазімак*. (А.Васілевіч); *Кранае шэрань скроні на галаве юначай*. (У.Дубоўка); *Сняжынкi даўно ўжо мне леглі нас скроні мабыць, зазімак* (В.Вітка). *Толькі валасы яго русыя, не відаць сівога інею*. (С.Баранавых); *Галава мая пабялела. Скрозь – попельная замаць*. Дык, значыць, жыццё дагарэла. (М.Пянкрат).

У сэнсавых структурах полісемантаў *мука* і *попел* побач з ЛСВ ‘сівізна’ фіксуецца ЛСВ ‘снежнае покрыва’, ‘снежны пыл’: *Жыцця ўмалот вятры перамалолі і скроні нат абсыпалі мукай* (Л.Геніюш); *І на тлумную галаву Белы попел нячутна садзіцца*. (А.Салтук); *Усё змяшалася ў тумане, У белым попеле снягоў*. (Я.Колас); *Колі растрасаюць снежавыя пер’і, кідаюць снежную муку ў санкі*. (З.Бядуля).